

Зарубіжні авторські зібрання

Франц

Щоденники
1913—1923 рр.

Харків
«Фоліо»
2020

1913

11 лютого. Читаючи коректуру «Вироку», виписую всі зв'язки, що з'ясувалися для мене в цій історії, як я бачу їх тепер. Зробити це потрібно, адже оповідання з'явилося з мене на світ, ніби внаслідок справжніх пологів, укрите брудом і слизом, і тільки моя рука може й хоче дістатися до самої плоти.

Друг — це зв'язок між батьком і сином, він — найбільша їхня спільність. Сидячи на самоті край вікна, Георг із насолодою порпається в цьому спільному, вірить, що батько існує в ньому самому, і йому здається, що все, крім скороминущої сумної задуми, сповнене миролюбності. Та розвиток історії, однак, показує, як батько відходить від спільності — від друга — й постає протилежністю Георга, діставши опору в інших, менших спільностях, як, наприклад, кохання, відданість матері, вірність її пам'яті, а також у клієнтурі, яку батько на самому початку усе ж таки залучив до підприємства. Георг нічого не має; наречену батько легко проганяє, адже вона живе в оповіданні лише завдяки зв'язку з другом, тобто зі спільністю, і, позаяк до весілля не дійшло, не може ввійти в коло кривих взаємин, що охоплює батька й сина. Спільне нагромаджується цілком навколо батька, Георг відчуває його тільки як щось чуже, усамостійнене, ніколи ним достатньо не захищене, віддане на поталу російським революціям, і тільки через те, що сам він не має нічого, крім оглядки на батька, на нього так

глибоко впливає присуд, який стає нездоланною перепорою на його шляху до батька.

«Георг» має стільки ж літер, як і «Франц». У прізвищі «Бендеман» оце «ман» тільки підсилює «Бенде» з метою виявити всі ще невідомі можливості оповідання. Але в «Бенде» стільки ж літер, як і в «Кафка», і голосна «е» в «Бенде» стоїть на тих самих місцях, що й «а» в «Кафка».

«Фріда»¹ має стільки ж літер, що й «Ф.», і починається так само з «Ф»; «Бранденфельд» починається з тієї самої літери, що й «Б.», і завдяки слову «фельд» набуває певного значення. Може, навіть думка про Берлін зринула не без впливу, а вплинув, можливо, спогад про Бранденбурзьку марку.

12 лютого. Пишучи про товариша на чужині, я багато думав про Штоера. Коли місяців через три після написання цього оповідання я випадково його зустрів, він розповів, що місяці три тому заручився.

Вчора після того, як я у Вельча прочитав уголос оповідання, старий Вельч вийшов з кімнати, а повернувшись за хвилину, похвалив оповідання, особливо яскраві образи в ньому. «Я просто-таки бачу перед собою цього батька», — промовив він, не зводячи погляду з порожнього крісла, де він сидів, коли я читав.

Сестра сказала: «Це ж наша квартира». Я здивувався, що вона не вгадала місця дії, й відповів: «Тоді батько мав би жити у вбиральні».

28 лютого. Ернст Ліман прибув у службових справах до Константинополя одного дощового осіннього ранку й за

---

¹ Німецькою це ім'я пишеться *Friede*.

звичкою — це був уже десятий його приїзд сюди, — більше ні про що не дбаючи, вирушив загалом безлюдними вулицями до готелю, де щоразу із задоволенням зупинявся. Було досить прохолодно, вітер забивав мжичку до карети, і Ліман, лихий на погану погоду, що переслідувала його в усій цьогорічній діловій поїздки, підняв шибку й відкинувся в куток, щоб покуняти чверть години дорогою до готелю. Та, позаяк шлях пролягав саме через діловий квартал, спокою він не знайшов, вигуки вуличних торговців, гуркіт возів, а також інший гамір, безглуздість якого була очевидна й без особливого дослідження — приміром, оплески в юрбі, — потривожили його звичайно міцний сон.

У кінці поїздки його чекала прикра несподіванка. Під час останньої великої пожежі в Стамбулі, про яку Ліман, певно, читав у дорозі, готель «Кінгстон», де він любив зупинятися, майже геть згорів, але візник, який про це, звісно ж, знав, із цілковитою байдужістю виконав замовлення свого пасажира й мовчки привіз його до пожарища. Отож він спокійнісінько зліз із передка і зняв би й валізи Лімана, якби той не схопив його за плечі й не струсонув, після чого візник, що правда, валізи облишив, але зробив це так повільно й сонно, ніби не Ліман примусив його змінити рішення, а він змінив його сам. Перший поверх готелю місцями ще зберігся, його пооббивали з усіх боків і вгорі планками і з лихом пополам пристосували для житла. Напис турецькою і французькою мовами повідомляв, що готель дуже скоро відбудують і він буде ще кращий і сучасніший. Та єдиним підтвердженням цього наміру була робота трьох поденників, які за допомогою лопат і кайл згрібали на купи збоку сміття й вантажили його на невеличкий ручний візок.

Як з'ясувалося, в руїнах жила частина готельного персоналу, що через пожежу zostався без роботи. Щойно Ліманова карета спинилася, відразу вибіг пан у чорному сурдуті й яскраво-червоній краватці, розповів Ліманові, що

похмуро слухав, історію пожежі, намотуючи при цьому на пальці кінчики своєї довгої ріденької бороди, й покинув робити це, тільки щоб показати Ліманові, де саме виникла пожежа, як вона поширювалася і як будівля, зрештою, завалилася. Ліман, який протягом усієї цієї історії майже не підводив від землі очей і не відпускав клямки каретних дверцят, уже хотів був назвати візникові інший готель, до якого його везти, але чоловік у сурдуті, скинувши догори руки, почав благати його не їхати до іншого готелю, а залишитися вірним цьому, яким він був завжди задоволений. Хоч це запевне була всього лиш пуста фраза й ніхто тут Лімана не пам'ятав, як не впізнав і Ліман жодного зі службовців — ні серед чоловіків, ні серед жінок, — що виглядали з дверей та вікон, він, як людина, що не любить відмовлятися від своїх звичок, усе ж таки запитав, як же він тепер, за таких обставин може залишитися вірним згорілому готелю. У відповідь він почув — і мимоволі аж усміхнувся такій безглуздій пропозиції, — що для колишніх постояльців готелю, але тільки для них, приготовано чудові кімнати в приватних квартирах, Ліманові досить лише наказати, і його відразу туди відведуть, це зовсім неподалік, він не втратить часу, а плата, позаяк ідеться про люб'язність, але водночас усе ж таки й про заміну, надзвичайно низька, хоч їжу готують за віденськими рецептами, і вона, мабуть, іще смачніша, а обслуговують іще дбайливіше, ніж у колишньому готелі «Кінгстон», рівень якого у певному відношенні був усе ж таки не належний.

— Дякую, — сказав Ліман, — сідаючи до карети. — Я пробуду в Константинополі всього п'ять днів, на такий час я не влаштовуватимусь у приватній квартирі, ні, я поїду до якогось готелю. Але на другий рік, коли я приїду знов і ваш готель відбудують, я зупинюся запевне тільки у вас. Дозвольте! — Ліман хотів був причинити дверцята, але за їхню клямку вже схопився представник готелю.

— Пане! — благально промовив він і звів погляд на Лімана.

— Відпустіть! — гримнув Ліман, поторгав дверцята й наказав візникові: — До готелю «Рояль»!

Та чи то візник його не зрозумів, чи то він чекав, поки дверцята причиняться, принаймні чоловік сидів на передку, мов статуя. А представник готелю й не думав відпускати дверцят, він навіть енергійно закивав головою одному зі своїх колег, щоб той поворушився й допоміг йому. Особливо він сподівався на одну дівчину й раз у раз гукав:

— Фіні! Ну ж бо, Фіні! Де та Фіні?

Люди, що досі виглядали з вікон і дверей, пооберталися всередину будинку, почали безладно кричати, видно було, як вони забігали повз вікна, — всі шукали Фіні.

Ліман міг би, мабуть, одним штурханом відкинути від дверцят чоловіка, який не давав йому рушити і якому, очевидно, тільки голод додавав хоробрості отак поводитись — це розумів і сам чоловік і навіть не важився поглянути на Лімана, — але Ліман у своїх поїздках набрався достатньо сумного досвіду й знав, як важливо в чужому краю, хай би як ти мав рацію, уникати зайвої уваги до себе, тому спокійно знову вийшов з карети, не зважаючи поки на чоловіка, що судомерно тримався за дверцята, ступив до візника, ще раз чітко повторив свій наказ, якнайшвидше їхати звідси, тоді повернувся до чоловіка біля дверцят, узяв його руку нібито звичайним рухом, але нишком стис її в зап'ястку так, що чоловік із криком «Фіні!», — це був наказ і вираз болю водночас, — мало не підскочив і розтис пальці на клямці.

— Вона вже йде! Вона вже йде! — загукали з усіх вікон, і до карети з будинку вибігла, трохи нахиливши голову й притримуючи руками ще не завершену зачіску, усміхнена дівчина.

— Швидше! В карету! Періщить же! — загукала вона, схопивши Лімана за плечі й наблизившись до самого його об-

---

3MICT

1913	3
1914	47
1915	136
1916	168
1917	191
1919	210
1920	212
1921	213
1922	222
1923	251